

УДК 007:304:070

ПАПА ІВАН ПАВЛО ІІ ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНЦІВ: МЕДІЙНО-РЕЛІГІЙНИЙ АСПЕКТ

Христина Давидчак

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
бул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна, e-mail: journft@franko.lviv.ua*

Систематизовано думки Папи Івана Павла ІІ щодо поняття національної ідентичності українців, проаналізовано виступи понтифіка в Україні у 2001 році. Досліджено матеріали ЗМІ, присвячені апостольській прощі Івана Павла ІІ в Україні, частково окреслено позицію медіа в контексті католицької концепції прав людини і прав народів.

Ключові слова: національна ідентичність, Декларація Прав Народів, “діалог любові”, Україна, ЗМІ, моральна мотивація.

Виступаючи 5 жовтня 1995 року на ювілейній Генеральній Асамблеї ООН із нагоди 50-річчя її створення, Іван Павло ІІ пропонував сформувати нові взаємини у світовому співтоваристві як у своєрідній світовій сім’ї, де на перший план виходять взаємоповага, доброта і любов, а не лукавство, егоїзм і насильство сильних світу цього. Папа закликав світове співтовариство, окрім “Декларації Прав Людини”, опрацювати на нових гуманістичних засадах “Декларацію Прав Народів”. Лейтмотив його виступу в ООН: у справжній сім’ї сильні не домінують, а голос одного не веде до безголосся інших навіть тоді, коли вони лише вчаться говорити. Так він висунув ідею “сім’ї” в стратегії національного державотворення, реалізація якої можлива лише за умови рівності під соціогуманістичним гаслом: “Права і людині, і нації!”

У промові наголошено: “У другій половині ХХ століття прагнення до свободи огорнуло не лише особистості, але й цілі народи. Через 50 років після закінчення Другої світової війни треба пам’ятати, що її причиною стало зневаження прав народів. Багато з цих народів тяжко потерпіло лише тому, що їх трактували як “інші”. Прийнята у 1948 році Загальна Декларація прав людини переконливо стверджувала права особи, але жодна подібна міжнародна умова досі не присвячена правам народів. Цю ситуацію мусимо старанно з’ясувати, оскільки вона ставить важливу проблему справедливості й свободи у сучасному світі” [1].

Авторитетним і докладним коментарем до промови Папи на форумі ООН стала публікація Й. Тішнера “Народ і його права”, вміщена у збірці есе і статей “У країні з хворою уявою” [1]. Відомий філософ, душпастир, звернув увагу на акцентуючі пункти виступу найбільшого морального авторитету ХХ

століття. Йдеться передовсім про МОРАЛЬНУ ДИНАМІКУ, ПРАГНЕННЯ ДО СВОБОДИ у Європі, в інших регіонах світу. “Людина прагне до свободи, оскільки є вільною як особа. Прагнення до свободи містить і виражає поглиблену самосвідомість”. Нагадавши ці слова Папи, Й. Тішнер коментує історичний аспект проблеми, починаючи з XV століття, коли визріло переконання, що “народи не вмирають”. Думка Папи: “Істотну роль у цьому окресленні відіграє трансцендентна герменевтика особи”. Відтак етичні зв’язки породжують свідомість обов’язку.

Наступний акцент промови: ОПОРА НА ВЛАСНУ КУЛЬТУРУ. Рецензент, досконало обізнаний з проблемою, дохідливо трактує поняття “населення”, “народ”, “нація” - в широкому історичному й смисловому контексті. Народ і вітчизна стають вартостями етичними, тому думка Ципріана Норвіда про те, що “вітчизна є великим колективним обов’язком”, звучить нині особливо актуально. Переконливо з’ясовано деструктивність утилітаризму, релятивізму і скептицизму.

Наступний аспект у розвідці Й. Тішнера: ПРАВА НАРОДІВ — НЕЗНИЩЕННІ. Це означає: право на існування, право на власну мову і культуру як основу духовної суверенності, право на влаштування свого життя згідно з власними традиціями, звідси — посилена увага на молоде покоління.

Наукове осмислення проблем національної, а відтак, і релігійної, і культурної ідентичності зумовлене глобалізаційними викликами XXI століття; і лише ті держави, які зуміють зберегти основи своєї національної ідентичності мають шанс не піддатися згубному впливові сучасних цивілізаційних схем. Тому сьогодні філософи, богослови, дослідники наук соціальних комунікацій, культурологи, правозахисники порушують у своїх наукових розвідках низку актуальних питань сучасності: діалектика колективної ідентичності та персональної автентичності, співвідношення прав людини та прав народів, становлення громадянського суспільства, інтеграція в більші спільності, формування нової глобальної сім’ї народів, моделювання цивілізаційної етики тощо.

Згідно з європейською традицією, термін “ідентичність” вкладається в один асоціативний ряд: відповідність, тотожність, приналежність; поняття ж ідентичності конституюється дискурсами “інакшості”, “відмінності”, “автентичності”. У цій статті автор має намір послуговатися в основному філософським змістом поняття ідентичності, наприклад, як “всеєдності” (за В. Соловйовим) чи “всезагальності буття” (за М. Хайдеггером), чи радше як “індивідуалізації крізь призму соціалізації” (за Ю. Габермасом). Тобто, ми поділяємо думку, що людина як цілісність, як і нація, не полишена на себе при житті, вони можуть реалізуватися лише в інтерсуб’єктивному просторі діалогу-комунікації, діалогу довіри, “діалогу любові” (за Іваном Павлом II). Тому для нас важливо розглядати поняття національної ідентичності в релігійно-онтологічному аспекті як симбіоз віри у Бога, пізнання себе та довіри до іншого, позначеної вмінням оцінювати іншого, ідентифікувати себе з іншим, зрештою, брати на себе відповідальність за іншого, що відкриває простір стосунків: я–ти–ми. Адже справжня комунікація не може відбуватися у вузькому колі однодумців, бо наражається на небезпеку втрати засад національно-культурної ідентичності.

С. Гантінгтон, роздумуючи про чинники зміни світового порядку, зауважував, що “для народів, які шукають власну ідентичність і наново відкривають етнічні корені, наявність ворогів є визначальною, а найнебезпечніші куль-

турні конфлікти виникають на лініях розлому між цивілізаціями” [2; с.11]. Та це, на нашу думку, не означає, що для пошуку власної ідентичності потрібно створювати “образ ворога”, просто не слід сприймати дійсний поділ світу на “наших” і “чужих”. Та й глобалізацію варто розглядати не стільки в економічному, скільки в екзистенційному процесі, як виклик людській природі, як пошук сенсу буття в умовах мирного, справедливого, водночас вільного співіснування різних етносів, народів, націй, способів та стилів життя.

Ми глибоко переконані, що погордливе знехтування інакшістю Іншого в комунікативно-діалогічній концепції ідентичності породжує новітні загрози мирному й справедливому співіснуванню народів. Тому логічно виникає запитання: “Чи можлива єдність у відмінності?”, “Чи спроможні ментально й етнічно різні люди гідно жити разом й спільно протистояти глобальним викликам XXI століття?”. Ч. Тейлор переконував, що пізнати природу власного “Я” можливо лише через спілкування з Іншим. В такій ідентичності чітко окреслено сутність блага, добра та зла. На думку сучасних дослідників згадуваних вище проблем, така концепція ідентичності стає важливою настановою з огляду на переважно маніпулятивний характер сучасних ЗМІ, які доволі часто спотворюють моральну картину світу. Тому актуальним залишається й питання моральної мотивації журналістської творчості, християнської методології засобів соціальної комунікації.

Оскільки протягом свого 26-тирічного понтифікату Папа Іван Павло II закликав усі світові суспільства стати відкритими для культур, для душ, для порозуміння і споріднення в Єдиному Творцеві, закликав долати суспільні цивілізаційні відчуження, долати зверхності одних народів над іншими, гарантуючи усім спільні права перед Богом, то мета нашої статті полягатиме у систематизації думок цього понтифіка щодо проблем національної ідентичності українців. Зокрема, проаналізуємо в цьому контексті виступи Папи Івана Павла II під час історичного апостольського візиту в Україну у 2001 році. Розглянемо інформаційну модель цієї папської візитації й частково окреслимо місійне призначення ЗМІ.

Проблема цілісної національної ідентичності України набула особливої актуальності наприкінці XX століття. У 1988 році академік НАН України І. Дзюба акцентував на тому, що “в Україні не набули динамічного розвитку культурні індустрії, не відбувається системна і ефективна трансляція національних культурних цінностей у світ, глобальний маскульт заповнює культурно-інформаційний національний простір” [3]. Такі явища спостерігаємо й сьогодні і в Україні, і в більшості європейських країн. Тож услід за А. Швейцером можемо повторити: планетою знову ходить “привид культури”, позбавленої духовності. Тому важливо духовно мобілізувати суспільство, виробити в ньому безцінний духовний імунітет.

Проблему національної ідентичності розглянемо в контексті католицької концепції прав людини і прав народів, зокрема й крізь призму міжнародно-правового вчення Папи Івана Павла II.

Як відомо, Церква завжди серйозно ставилася до проблематики людських прав. Впродовж багатьох років Вселенські Архієреї виявляли свою позитивну оцінку і підкреслювали велике значення для людства Загальної Декларації Прав Людини. (10 грудня 1948 року), яка дала змогу різним культурам та інституціям зосередитись довкола фундаментального центру вартостей — прав. На-

місники Римського Престолу наголошували передусім на домінанті природного права, права, що вписане у серці кожної людини й присутнє у всіх цивілізаціях, адже католицька теорія та філософія права є насамперед теорією та філософією природного права (вчення апостола Павла, Святого Августина, Фоми Аквінського).

Вагомим є внесок Папи Івана Павла II у католицьке вчення про права людини та народів. Не випадково цього понтифіка називають “папою прав людини”, “адвокатом людських душ”, бо протягом усього свого понтифікату, під час численних подорожей в різні країни світу, він активно захищав права людини та права народів, права національних меншин. У енцикліці “*Centesimus Annus*” він зауважує, що саме після Другої світової війни активізувалася свідомість прав індивідів і прав народів, а опорою цього процесу, на його думку, є діяльність ООН. Виступаючи на засіданні Генеральної Асамблеї ООН у 1979 році, Іван Павло II перелічив основні права людини: право на життя, право на свободу, право на особисту безпеку, право на їжу, одягу, житло, право на охорону здоров’я, право на відпочинок, право на свободу слова, право на науку і культуру, право на свободу думки і совісті тощо.

Іван Павло II розробив власну теорію прав людини, що базувалася передусім на вченні апостола Павла, Святого Августина та Фоми Аквінського. Частково вона викладена в наукових працях “Любов та відповідальність”, “Особа та дія”, енцикліках “*Redemptor hominis*” та “*Dives in misericordia*”. На його думку, існують дві основні загрози здійснення прав людини: несправедливість поділу матеріальних благ, а також несправедливість, що шкодить людському духові. Він говорив про призначення людини панувати над усім створеним й водночас не забувати про почуття відповідальності і за власне життя, і за життя іншого; адже право на життя, основою якого є людська гідність, на думку понтифіка, — найважливіше право людини.

Отже, згідно з вченням Івана Павла II щодо прав людини та народів, кожен народ має природне право на створення власної держави, та при цьому варто обов’язково враховувати права людини, права інших народів та права національних меншин. Ядром природного права понтифік називає декалог (десять заповідей Божих). Саме це право закладено в його концепції міжнародного права, де на першому місці — людина, а не держава: “Природне право виражає гідність людської особи і закладає фундамент її засадничих прав та обов’язків, його вимоги мають універсальне значення, воно є обов’язковим для всіх людей. Ця універсальність не ігнорує окремість людських істот, не суперечить єдності і неповторності кожної особи: навпаки, охоплює у самих коренів кожен з її вільних актів, які повинні свідчити про загальність справжнього добра” [4].

У своїх промовах до європейців Іван Павло II часто використовував метафоричний вислів про “дві легені, якими повинна дихати Європа”. Він закликав до взаємозбагачення релігійних і культурних традицій Сходу і Заходу. Папа вказував на особливу небезпеку для Європи, об’єднаної лише на економічному чи політичному рівні: “Якщо хочемо, щоб нова об’єднана Європа була довготривалою й міцною, вона повинна будуватися на тих духовних цінностях, які її колись сформували, з урахуванням багатства й розмаїття культур та традицій всіх її народів. Це має бути велика європейська Спільнота Духу” [5; 12].

У програмній статті “Спільнота вартостей” журналу “Листи до приятелів” йдеться про світоглядні орієнтири сучасного розвитку світу, “кризу концеп-

пції світу, яка започаткувала царство усередненої людини-функції” [6; 5]. Автор статті Й. Лось пропонує ухвалити спільну Хартію солідарності XXI століття, у якій вирішальними у житті були б: пріоритет віри, культури, національних організмів “як єдності етнічних, соціальних, культурних, духовних, політичних, генетичних та інших чинників” [6; 5].

Академік Папської академії соціальних наук С. Вовканич, осмислюючи глобалізаційні процеси і збереження національної ідентичності на науковому рівні, підтримуючи ініціативу Івана Павла II про прийняття “Декларації Прав Народів”, поділяючи його думки про трактування людства як “великої світової родини” у спільному домі під назвою планета Земля, зазначає: “Сам принцип “кров за кров” не виведе нас до світла, і передовсім, аби ліквідувати джерела тероризму чи антиглобалізму, треба говорити з приниженим народом його мовою, у прямому й переносному значенні...” [7].

Т. Лильо в аналітичній статті “Єдність у множинності” на сторінках спецвипуску журналу “Світло”, присвяченого приїзду Івана Павла II в Україну, порушуючи проблему національної ідентифікації народів, оперуючи фактом ініціативи Івана Павла II щодо “Декларації Прав Народів”, запевняє, що “національні мови, культури треба берегти як зіницю ока”. Вважаючи суперечливим аргумент, що порушення національних прав намагаються виправдати потребою впроваджувати універсальні права на космополітичних засадах, зокрема права людини, Т. Лильо пише, що національність є водночас й індивідуальним буттям: “В ідеальному поєднанні універсальні та національні цінності, інтереси не можуть суперечити один одному, якщо розуміти єдність світу у множинності, а не як щось зодноріднене. Народи світу — не *tabula rasa*, у них є коріння, пам’ять, зрештою гідність” [8].

Фактично поштовх до розвитку людства дав сам Бог, припинивши стан вавилонського стовпотворіння й сприяючи виникненню різних мов, культур, народів. Таким чином, множинність різних звичаїв, окремих культур стала світовим надбанням, багатством людства. Різноманітність стала запорукою подальшого світового поступу, натомість Вавилонська вежа — символом культурно-мовної одноманітності, культом диктатури. Та це не означає нівелювання поняття національної, культурної, релігійної чи будь-якої іншої ідентичності. На нашу думку, єдність світової спільноти повинна базуватися на множинності індивідуальностей і в національному, і в релігійному, і в культурному аспектах. Кожен народ повинен усвідомлювати свою самобутність, унікальність.

Оскільки, на думку багатьох українських вчених, філософів, богословів, соціологів, публіцистів, духовно-релігійна ідентичність українців почала стрімко зростати в другій половині 2001 року (саме після апостольського візиту Папи Івана Павла II в Україну), то, в рамках нашої статті, спробуємо систематизувати погляди цього понтифіка на проблему національної, а відтак і духовно-релігійної ідентичності українців, розглядаючи їх крізь призму інформаційного простору України, аналізуючи, зокрема, статті, присвячені приїзду Папи в Україну.

Папа прибув в Україну як посланець миру, любові і братерства, щоб повернути українському народу віру у національну свободу, наново здобуту незалежність, людську гідність, взаємну пошану і солідарність. У вітальній промові в Бориспільському аеропорту Іван Павло II, згадуючи про зло тоталітарних режимів, спрямоване на український народ, про загрозу втрати українцями влас-

ної національної, культурної, релігійної ідентичності, звертався до українців як до “відважних та стійких свідків приєднання до цінностей віри”, застерігав, щоб помилки минулого не повторились у майбутньому: “Нехай спогад про минуле не гальмує сьогодні поступу на шляху до взаємопізнання, що сприяє братерству та співпраці” [9]. Понтифік вказував на потребу сприяти розвитку нового, справжнього гуманізму в сучасну глобалізаційну епоху. Ступивши на улюблену, за його ж словами, українську землю, Іван Павло II висловив побажання, щоб духовність української культури стала основою національної ідентичності й невід’ємним атрибутом національної єдності, бо “Україна має виразне європейське покликання” [9].

Промова Папи в Маріїнському палаці вказувала українцям на чинники унікальності їхньої нації, світоглядно орієнтувала в сучасному тенденційному розвитку світу. 264-ий Намісник Римського Престолу назвав Україну “колицкою християнської цивілізації та батьківщиною мирного співжиття між різними національностями та релігіями”, а Київ — “колицкою давніх слов’ян й української культури, глибоко просякнутої християнським духом”. Папа говорив про таку характерну рису українців, як “прив’язаність до свободи”, яку нікому ще не вдалося знищити. Водночас він закликав до “політики мудрої толерантності”, наголошуючи, що в преамбулі української конституції йдеться і про “відповідальність перед Богом”. Посилаючись на Григорія Сковороду, Іван Павло II вказував на шлях виведення людства із глухих кутів непримиренності та ненависті, спонукаючи українців до ключових завдань — “зрозуміти людину”, “чинити опір спокусі використовувати владу для особистих чи групових інтересів”, моделювати “цивілізацію любові”, в якій би на перший план виходила особа, а не прибуток, пошана людської гідності й використання влади лише з метою служіння кожному членові суспільства. Звертаючись до представників українського парламенту, діячів культури, науки, мистецтва, підприємців та промисловців, Папа акцентував: “Нехай цінності Євангелія, які становлять частину вашої національної ідентичності, допоможуть вам будувати сучасне й толерантне, відкрите й солідарне суспільство, у якому кожна людина зможе зробити свій специфічний вклад у загальне добро, одночасно отримуючи від нього відповідну підтримку для того, щоб у найкращий спосіб розвинути власні дарування” [10].

Проповідуючи на Візантійській Літургії у Києві Папа вказував на сильні духовні корені нашої країни і висловив щире побажання: “щоб Україна продовжувала жити ідеалами особистої, суспільної і церковної моралі, служити загальному добру, гідності і самопосвяті, не забуваючи дару Десяти Божих Заповідей” [11]. Як активний ініціатор екуменізму, Іван Павло II молитовно закликав: “Щоб усі були одно!”. У цьому гаслі єдності, окрім релігійного, закладено ще й глибоко цивілізаційний аспект, щоб жителі різних континентів, представники різних народів, культур змогли б об’єднатися навколо спільних споконвічних цінностей, закладених Євангелієм. Палким бажанням Папи було, щоб “християни третього тисячоліття постали перед світом з одним серцем і з однією душею!” [11].

Проповідь Папи на Латинській Літургії у Києві була проголошена в контексті святкування народження святого Йоана Хрестителя, якого Папа презентував як “зразок віри”, “зразок покірності”, “зразок послідовності й відваги”. Спонукаючи українців, іти його слідами, Іван Павло II наголошував: “завжди

відважно ставте на перше місце духовні цінності”. Папа застерігав молодих людей не захоплюватись “облудними міражами дешевого щастя”, а їхніх наставників, батьків, вчителів закликав “завжди сприяти цілісному розвитку людської особи, розвиваючи в молоді глибоке відчуття справедливості й солідарності з найслабкішими” [12]. І ще один аспект цієї промови Івана Павла II: понтифік говорив про рівність усіх людей перед Богом, про те, що кожна людина, окрім людського імені після народження, володіє ще і попереднім “божественним” ім’ям, тому в очах Божих усі відмінні, але — рівні. В цьому контексті Папа і Київ називає “Господнім предтечею між численними, різноманітними народами, до яких, виходячи звідси, дійшла “благочестивість спасіння”.

На зустрічі із молоддю у Львові Папа, дивлячись на українських хлопців та дівчат як на “сторожів нової зірничі надії”, вказуючи на ціннісні життєві орієнтири Євангелія, на Ісуса як “Дорогу, Правду і Життя”, символічно вручаючи молодим людям України Десять Заповідей Божих як “компас, який у бурхливому морі не дозволяє втратити маршрут, щоб доплисти до причалу”, застерігав: “Сьогодні існує сильна спонукка замінити справжнього Бога фальшивими богами й хибними ідеалами. Ідоли — це матеріальні добра... Вони ніколи не повинні займати першого місця у людському серці, тим більше молодому, яке покликане літати високо, у напрямку до кращих та гідніших ідеалів” [13]. Закликаючи українську молодь вибирати у житті “вузьку дорогу”, дорогу, яку вказує Господь, понтифік переконує не переходити від неволі комуністичного режиму до неволі споживацтва, бо це теж своєрідна форма матеріалізму, який виключає Бога із життя. Цивілізоване суспільство, на думку Івана Павла II, повинно зростати згідно з логікою Євангеліє, адже: “Справжня цивілізація, в дійсності, не вимірюється тільки економічним поступом, але в основному людським, моральним і духовним розвитком народу” [13].

На офіційній церемонії прощання у Львівському аеропорту, найбільший моральний авторитет XX століття, подякував Україні, “що оборонила Європу своєю невтомною та героїчною боротьбою проти загарбницьких орд”. Він закликав український народ докладати максимум зусиль для сповідання власної віри, культури, національних переконань в рамках свободи та справедливості. Папа запевняв українців у тому, що Україна є повноправним членом Європи й повинна вступити у Європейську спільноту, проповідуючи політику “соціального милосердя”, від якої залежить доля людини та майбутнє цивілізації. Пріоритетними чинниками стабільного соціального прогресу українців понтифік вважав єдність та злагоду: “Завдяки цій взаємодії намірів та дій Україна, батьківщина віри та діалогу, зможе побачити визнану свою гідність у колі інших народів” [14].

Загалом українське душпастирське слово Івана Павла II світоглядно орієнтує у цивілізаційному процесі, звернене насамперед до “сильних”, щоб не “погубили людину”. Святіший Отець пропонує певну моральну систему у новій історичній епосі, де б на перший план виходив Закон Божий. Він говорив про єднання різних народів та націй заради збереження гідності кожної людини, справедливого розвитку суспільства. Промови Папи в Україні були висловлені в контексті “метафізики любові” Г. Сковороди та “філософії серця” П. Юркевича. Це своєрідна специфіка українського світобачення, особливостей національної ідентичності, релігійно-філософської традиції, в основі яких — християнський гуманізм, вчення про “внутрішню людину” як “людину серця”.

Світова та вітчизняна преса широко коментувала приїзд намісника Римського Престолу в Україну у червні 2001 року. Жителі понад ста країн світу спостерігали прямі трансляції Божественних Літургій в Україні за участю Івана Павла II. Увага до України в той період була особливо актуальною. Як стверджував о. Теодозій Янків: “Впродовж п’яти днів весь світ говорить про Україну. Це означає, що мас-медіа, які висвітлюють цей візит, дадуть стільки інформації про Україну як ніколи раніше” [15].

У виданій перед апостольською прощеною Івана Павла II в Україну книжці В. Мокрого “Папські послання Івана Павла II до українців” зацентовано: “ще ніхто в історії, а особливо з висоти Апостольського Престолу, не сказав світові стільки доброго про Україну, про її нелегку історію, культуру, проблеми і надії, як Папа-слов’янин Іван Павло II” [16; с. 172]. А після приїзду Папи в Україну в іншій книзі цей автор запевнив: “Сьогодні після щасливого здійснення папської прощі до Києва і Львова треба додати, що ще ніхто в історії не спричинився до так глибокого духовного піднесення України протягом тих п’яти щасливих днів 23-27 червня 2001 року, а також, що ніхто з таким зрозумінням, пошаною, зичливістю не показав світові незалежної української держави з її драматичною історією, проблемами й викликами, але також і з безсмертними цінностями, потенційними можливостями, надіями й далекозорими перспективами її всестороннього розвитку як рівноправного члена в житті об’єднуючої, але культурно не уніфікованої й не втраченої національних ідентичностей Європи” [16; с. 172].

С. Вовканич, роздумуючи про український контекст ідей Папи, виголошених під час того візиту, вказує на соціогуманістичний аспект його промов: винятково пріоритетне ставлення і до нації, і до людини як до особистості, творця “добра”, споконвічне українське проникнення у християнську філософію допомоги слабшому у світі недосконалих взаємин. “Ніхто і ніколи, пише автор, (а не лише на переломі тисячоліть) із наших високих гостей так багато, так привселюдно і з такою любов’ю до нашої Батьківщини не говорив з нами по-українському. Ніхто з них не попросив у нас, українців (чи то православних, чи то греко-католиків), вибачення за скоєне зло в минулому, яке негативно дається взнаки сьогодні і ще довго позначатиметься на нашому майбутньому, що спільно маємо збудувати” [17]. На думку С. Вовканича, промови Папи в Україні були висловлені в контексті соціогуманістичного імперативу, що не є кон’юнктурним та локальним, а глобально простягається і в третє тисячоліття: “Папа його переносить і в ширшу соціальну площину — площину цілих націй та народностей, які прагнуть стати чи вже стали на шлях національного та духовного відродження” [17].

В. Яременко, в аналітичній статті “Свої діти розпинають”, роздумуючи про стан сучасного українського суспільства, трагічним парадоксом називає той факт, що український народ не цілісно сприйняв суть ідейних проповідей Івана Павла II, які він проголошував у Києві і Львові, адже в них закладено блискуче визначення української національної ідеї. “Прикро, але тоді, коли наші державні мужі, констатує автор, в один голос торочать про європейський вибір України, а значна частка населення рветься на Захід і Схід за великими грошима, лише вічної пам’яті Папа Іван Павло II, як тільки ступив на українську землю у 2001 році, нагадав про наше призначення: “У слові “Україна” є заклик до величчя вашої Батьківщини, яка своєю історією засвідчує особливе покликання бути ме-

жею та дверима між Сходом і Заходом. Протягом століть ця країна була привілейованим перехрестям різноманітних культур, місцем зустрічі духовного багатства Сходу і Заходу” [18].

Є. Сверстюк, оцінюючи папську візитацію з православного погляду, назвав Івана Павла II найдостойнішим гостем українців, який нагадав нам про “знов здобуту незалежність”. Прочитуючи загадкові знаки ХХ ст.: історичний перелом, розпад імперії, публіцист риторично запитує: “Але що таке розпад системи без морального усвідомлення, без покаяння і внутрішньої зміни?”. На сторінках християнської газети “Наша віра” Є. Сверстюк, оцінюючи сучасний стан українського суспільства крізь призму виступів Івана Павла II, повертається до образу Вавилонської вежі, яка “захиталася на закам’янілому фундаменті гордині і самохвальства” й констатує: “перебудова Вавилонської вежі на старому фундаменті триває досі на наших очах — людьми тієї ж самої школи, залежними від тих самих вад, від безбожних переконань — під супровід мелодії старого советського гімну...”. Публіцист висловлює думку про сучасну добудову Вавилонської вежі як виклик Богу, переконує, що ознаки такої добудови помітні здалеку: “Будується вона не з доброї волі людей, а з використанням їхніх слабкостей. Споруджується вона з найгіршого матеріалу — пихи, самовдоволення, самохвальства...” [19].

Своїми враженнями про історичний візит Івана Павла II в Україну на сторінках “Обіжника” (газети ЛБА) поділився і М. Маринович. Він спостеріг, що своїми виступами Іван Павло II повернув українцям надію: “відновився природний закон моральної гравітації”, набула легітимності “цілюща дія сумління” [20]. Аналізуючи виступи Папи в екуменічному контексті, підсумовуючи, що в питанні екуменізму Іван Павло II вмів відрізнити позірний “діалог”, що межує з монтажем, від позірного “зриву” діалогу, що обіцяє вивести екуменічний рух із глухого кута й надати йому справедливого характеру; М. Маринович акцентує на “преображаючому” впливові Івана Павла II на Східну Європу й очікує такого ж впливу і на Східну Слов’янщину після приїзду Папи в Україну. Автор статті надає понтифіку образу “білого вітрильника надії”, який своїм апостольським словом в Україні чітко вказав на орієнтири майбутнього становлення України.

Загалом аналіз висвітлення ЗМІ однієї події — приїзду Папи Івана Павла II в Україну — демонструє позиції українських медіа щодо питань релігії, культури, духовності, міжконфесійного, міжетнічного, міжнаціонального діалогів. Прикро констатувати, що лише небагатьом друкованим ЗМІ вдалося фахово висвітлити цю подію. Стосовно діяльності ЗМІ в той період відомий львівський дослідник А. Юраш свідчить: “ЗМІ, з одного боку, зіграли консолідуючу роль, але з іншого, — показали свою просто вражаючу некомпетентність і навіть примітивізм у сенсі висвітлення проблем та фактів релігійного життя”, вони орієнтувались на “створення атмосфери апологетичності” замість вдумливого аналізу та представлення подій із переконливим перерахуванням тих дивідендів, які матиме Україна після такої успішної реалізації цього візиту” [21]. Ось чому так важливо сьогодні в системі засобів соціальної комунікації говорити про особливе місійне призначення ЗМІ, яке, за словами Івана Павла II, полягає у “чіткому висловлюванні проти фальшивих ідолів сьогодення — матеріалізму, гедонізму, споживацького мислення, вузьколобого націоналізму”, журналіст, на його думку, маючи таке особливе пророче покликання, повинен послугувати-

ся у своїй діяльності “ідеалами людської гідності, любові до ворогів і абсолютної поваги до кожного людського життя” [22]. Отже, можемо говорити про засоби соціальної комунікації на службі суспільства, про талант журналіста для служіння людству, про морально-благородну мотивацію творчості публіциста, адже автентична функція медіа: об’єднувати людей навколо споконвічних євангельських цінностей, уможливлувати доступ до найвищих надбань світової культури, запрограмувати людство на процес очищення, обнадіювання, життєдайного сенсу буття.

У дусі світоглядних орієнтирів Івана Павла II пропагує несхитні вартості Любомир Гузар. Це десятки статей, інтерв’ю, есе, проповідей, книги та ін. З нагоди 20-річчя відновлення Української Держави газета “Українське слово” вмістила розмову з Л. Гузарем. У ньому знаходимо ідеї, дотичні до предмету нашої розвідки. Насамперед ідеться про потребу пізнати себе і навчитися бути вільними людьми, духовно вилікуватися. А вже духовне здоров’я допоможе: здійснити ту європейську традицію, яка у нас вже віддавна є; не наслідувати інших, а усвідомити, що у нас є свої власні засоби для існування, історія, культура, наука і своя власна голова, завдяки якій можемо вирішити наболілі проблеми; бути собою, осягти нашу велич, наші власні таланти й багатства і будувати СВОЮ державу з любов’ю до свого народу, країни та з повагою до всіх народів [23].

Отже, підсумовуючи, зазначаємо:

- першочерговим завданням українців Іван Павло II вважав збереження і зміцнення етнокультурної основи національної пам’яті, уникнення етнічної ексклюзивності, що сприятиме моделюванню модерної політики нації. Вирішення такого завдання прискорить процес суспільної консолідації, сприятиме світоглядному, культурному, національно-політичному об’єднанню українців, що своєю чергою призведе до прагнення Європи комунікувати, діалогізувати з нами;
- Папа впродовж п’яти днів дав українцям важливі уроки мови, історії, віри, що є невід’ємними чинниками збереження національної ідентичності;
- візія Івана Павла II щодо українців містила ключову думку — бути собою: ментально, культурно, історично й при цьому залишатися відкритими для “діалогу-любові” з іншими;
- Іван Павло II закликав пам’ятати про основне покликання людини — бути людиною, “бути людиною в міру дару, нею отриманого, в міру того таланту, яким є сама людяність, і нарешті, в міру всіх талантів, якими вона обдарована” (З послання до родин 2.02.1994);
- одна з основних тем виступів Папи: позбутися комплексу неповноцінності, меншовартості й утвердити впевненість у собі, ліквідовуючи очевидний брак самопошани, адже, маємо неоціненні скарби духу й культури;
- у виступах понтифіка простежується природне прагнення до об’єднання, адже роз’єднаність за своєю суттю є проявом гордині, найбільшого гріха у християнстві.

Відтак, ми мусимо: цінувати в своїй власній культурі інтуїцію Божої Премудрості, яку знаходимо в Я Мудрого, А. Шептицького та ін.; зрештою, усвідомити своє місце у Царстві Божому а, відтак, своє завдання освятити місію

та природу держави й смиренно погодитись з тим, що Христос є “світлом народів”.

І останнє — вкрай важливе — понтифік неодноразово, звертаючись до українців, порушував питання національної гідності, в основі якої мав би бути здоровий національний інстинкт, який, на думку Є. Сверстюка, “учить любити, лікувати рани, посилати живильні позитивні імпульси і щодня давати приклад діяльної любові, імпульс терплячої і наполегливої праці на рідній ниві й щоденного стоїчного захисту свого поля” [24; с. 7].

1. *Tischner Józef*. Naród i jego prawa. Komentarz do przemówienia Jana Pawła II na Forum ONY w październiku 1995 roku // W krainie schorowanej wyobraźni. Kraków, 1997. S. 105–128.
2. *Гантінгтон С.* Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку. Львів: Кальварія; 2006.
3. *Дзюба І.* Гуманітарний розвиток України або Як нам набуту духовну ідентичність. Режим доступу: <http://image.ua/87>.
4. *Мережко О.* Внесок Івана Павла II у розвиток концепції міжнародного права. Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/vien/113/73>.
5. *Яроцький П.* Прогрес і гідність // Людина і світ. 1999. №6. С. 11–14.
6. *Лось Й.* Спільнота вартостей // Листи до приятелів. 2009. №0. С. 4–5.
7. *Вовканич С.* У справжній сім’ї сильний не домінує // Дзеркало тижня. 2004. №34. 28 серп.
8. *Лильо Т.* Єдність у множинності // Світло. 2001. № 7–8. С. 307.
9. Вітаю Тебе Україно. Вітальна промова Івана Павла II в Бориспільському аеропорту 23 червня 2001 року // Світло. 2001. №7–8. С. 242–243.
10. Тільки любов зостається. Папа Іван Павло II промовляє в Маріїнському палаці // Світло. 2001. №7–8. С. 248–249.
11. Народжується нове людство. Проповідь Папи на Візантійській Літургії у Києві // Світло. 2001. №7–8. С. 250–251.
12. Багата спадщина віри. Проповідь Папи на Латинській Літургії у Києві // Світло. 2001. №7–8. С. 252–253.
13. Божа краса врятує світ! Промова Івана Павла II на зустрічі із молоддю (Сихів, 26 червня 2001 року) // Світло. 2001. №7–8. С. 288–289.
14. Іван Павло II: “Дякую вам за вашу доброту і щирість”. Виступ Івана Павла II на офіційній церемонії прощання у Львівському аеропорту 27 червня 2001 року // Світло. 2001. №7–8. С. 312–313.
15. *Лозинський М.* Ми повинні змінити спосіб нашого мислення // Світло. 2001. №7–8. С. 262–265.
16. *Мокрий В.* Апостольське слово Івана Павла II в Україні у 2001 році / Володимир Мокрий. Краків: Швайпольт Фіоль, 2002. 578 с. (Бібліотека фундації св. Володимира; т. 7).
17. *Вовканич С.* У справжній сім’ї сильний не домінує // Дзеркало тижня. 2004. №34. 28 серп.
18. *Яременко В.* Свої діти розпинають. Режим доступу: http://vcourse.ua/ua/ua_analytiks/deti.html

19. *Сверстюк Є.* Дух і віра в житті України. Режим доступу: <http://nashavira.ukrlife.org/og-2001.html>
20. *Маринович М.* Білий вітрильник надії для України // Обіжник ЛБА. №10. С. 2–3.
21. *Юраш А.* Символічний переділ Східної Європи // Поступ. 2001. 7–8 лип.
22. *Лось Й.* Слово має визволяти, а не поневолювати. Іван Павло II про роль мас-медіа в сучасному світі // Світло. 2001. №7–8. С. 270–271.
23. Любомир Гузар: “Не може бути націоналізму, який навчає когось ненавидіти” // Українське слово. 2011. №35.
24. *Сверстюк Є.* Підіймати гідність // Інформаційний бюлетень. 2008. №42. С. 1; 7.

POPE JOHN PAUL II ABOUT NATIONAL IDENTITY OF UKRAINIAN: ASPECT OF MASS MEDIA AND RELIGION

Chrystyna Davydchak

Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky str. 49, 79044, Lviv, Ukraine
Tel. office: (032) 239-47-75
E-mail: journft@franko.lviv.ua

Systematized thoughts of John Paul II on the concept of national identity, analyzed the speeches during the pontific's visit to Ukraine (2001). Accentuated the position of the mass media in the context of the Catholic concept of human rights and rights of nations.

Key words: national identity, Declaration of the Rights of Nations, moral motivation, Ukraine, mass media, dialogue of love.

ПАПА ИОАНН ПАВЕЛ II О НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ УКРАИНЦЕВ: МЕДИЙНО-РЕЛИГИОЗНЫЙ АСПЕКТ

Христина Давидчак

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупрынки, 49, 79044, Львов, Украина
Тел. оф.: (032) 239-47-75
E-mail: journft@franko.lviv.ua

Систематизировано мысли Ивана Павла II относительно понятия национальной идентичности, проанализированы выступления понтифика во время визита в Украину (2001 год). Акцентировано внимание на позиции СМИ в контексте католической концепции прав человека и прав народов.

Ключевые слова: национальная идентичность, Декларация Прав Народов, моральная мотивация, Украина, СМИ, диалог любви.

*Стаття надійшла до редколегії 30.08.2011
Прийнята до друку 06.11.2011*